AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
Akademik H.Ə. ƏLİYEV adına COĞRAFİYA İNSTİTUTU

Əlyazması hüququnda

ВЯЛИ TEYMUR OĞLU ТЕЙМУРИ

ИRAN ИSLAM РЕСПУБЛИКАСЫНДА ТУРИЗМ САНƏSİNDƏ ИНФОРМАСИЙА ВЯ МЯЛУМАТЛАНДЫРМА СИСТЕМИНИН ЙАРADILMАСЫ

İxtisas – 5401.01 – iqtisadi coğrafiya

Coğrafiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru alimlik dərəcəsi
almaq üçün təqdim olunan dissertasiyanın

A V T O R E F E R A TI

Bakı – 2013

Dissertasiya işi AMEA akad. H.Ə. Əliyev adina Coğrafiya İnstitutunun iqtisadi və sosial coğrafiya şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: f.-r.e.d. R. QARDAŞOV

Rəsmi opponentlər: Coğrafiya elmləri doktoru, professor, Salmanov A.H.

Coğrafiya elmləri namizədi, Dərgahov V.S.

Aparıcı təşkilat: ADPU- Coğrafiya və GCH fakültəsinin"iqtisadi coğrafiya və CTM" kafedrasi

Müdafiə " 31 may " 2013-ci il saat 11:00 -da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası akademik H.Ə. Əliyev adına Coğrafiya İnstitutunun nəzdində fəaliyyət göstərən D 01.091 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: Az. 1143, Bakı, H.Cavid prospekti 31, Akademiyanın əsas binası, 8-ci mərtəbə, akademik H.Ə. Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu.

Dissertasiya ilə AMEA, akademik H.Ə. Əliyev adına Coğrafiya İnstitutunun kitabxanasında tanış olmaq olar.

Möhürlə təsdiq olunmuş rəyləri iki nüsxədə bu ünvana göndərməyiniz xahiş olunur: Az. 1143, Bakı, H.Cavid prospekti 31, Akademiyanın əsas binası, 8-ci mərtəbə, akademik H.Ə. Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu.

Avtoreferat " 29 aprel " 2013-ci ildə göndərilmişdir.

D 01.091 Dissertasiya Şurasının elmi katibi, coğrafiya elmləri namizədi, dosent **Həsənov M.S.**

TƏDQИQAT И□ИNИN ĞMUİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Hazırda информасийа və texnologiyanın yüksək sürətlə inkişaf etdiyi дюврдцр. Bu imkanlardan səmərəli istifadə edilməsi təsərrüfatın bir çox sahələrinin davamlı inkişafına əlverişli şərait yaradır. Ятраф мцщит, ayrı-ayrı ölkələr və regionlar щаггында кифайят гядяр информасийа toplanması onların yaxından юйрянilməsinə, iqtisadi, sosial-mədəni, elmi-təcrübi, o cümlədən turizm əlaqələri гурulmasına вя ölkələrarası мцнасибятlərin низамланmasına imkan verir.

Turizm сянайеsi йалныз давамлы, hərtərəfli вя düzgün информасийа toplamaq, onlardan səmərəli istifadə etmək, lazım olan vaxtda və tələb edilən insanlara çatdırmaqla юз ясас мягсядиня, миллятляр арасында анлашма йаратмаьа наил ола биляр.

Туристлярин ещтийаълары щаггында информасийа топлайаркян şirkətlər bilməlidirlər ki, туристляри гаршыламаг цчцн ölkənin və onun regionlarının hansı səviyyədə щазырлыьы vardır. Туристлярin щансы юлкялярдян эялməsi, hансы дилдя данышmasы, sяфярlərin мягсяdi, онларын fiziki sağlamlığı вя психоложи вязиййяти müştərilər haqqında ilkin informasiyalardır. Lazım olan informasiyaların zənginliyi, onlardan səmərəli istifadə edilməsi, yayılması, müştərilərə vaxtında çatdırılması cəlb edilən turistlərin davamlı olaraq artmasına şərait yaradır.

Иran İslam Respublikası turizm təsərrüfatının inkişafı, dünyanın müxtəlif regionlarından turistlərin cəlb edilməsi üçün zəngin тябии, тарихи вя мядяни mərkəzlярə malikdir. Lakin bu mərkəzlərin тягдим edilməsi üçün лазым олан планлашдырма, маркетинг, дяйярляндирмя вя елми стратеэийанын щазырланмасы мцкяммял информасийанын олмасындан асылыдыр.

Бунунла беля, дцзэцн информасийа щазырламаг, müştərilərin ондан истифадя етмясиня шяраит йаратмаг цчцн системли бир тяшкилат йаратмаг, онун мцхтялиф turizm mərkəzləri вя regionlar арасында ялагя йаратмаsına çalışmaq лазымдыр. Беля бир шяраит йарандыгда ися онлар сутка ярзиндя тямаса ещтийаъ олмадан бир-бириля ялагя йарада билир, lокал, реэионал вя глобал сявиййялярдя технолоэийанын васитясиля бир сяфярин бцтцн просеслярини планлашдырыр вя щяйата кечирир. Ona görə düzgün informasiya və məlumat sistemi yaradılması, onun elmi və praktiki əsaslarının işlənib hazırlanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dissertasiya işinin tədqiqat obyekti İran İR-də turizm sənayesində davamlı inkişafa nail olmaq üçün zəruri olan informasiya və

məlumatlandırma sisteminin müasir vəziyyəti, inkişaf perspektivləri, onun təkmilləşdirilməsi və yayılması yollarıdır.

Tədqiqat işinin predmeti İranın turizm sənayesində turistlərin cəlb edilməsi, onlara xidmət göstərilməsi məqsədilə informasiya və məlumatlandırma sistemləridir.

Problemin öyrənilməsi səviyyəsi. Keçmiş illər ərzində turizm sahəsində informasiya və məlumatlandırma işləri barədə beynəxalq səviyədə mühüm elmi-praktiki əhəmiyyəti olan tədqiqat işləri aparılmışdır. Bu sahədə elmi-tədqiqat işləri aparan alimlərdən Andrew J. Frew, Martin Hitz, Peter O'Connor, Buhalis Dimitrios, Pauline J. Sheldon, Charles R. Goeldner və b. alimlərin adlarını çəkmək olar. Azərbaycan alimlərinin o cümlədən Budaqov B.Ə., Salmanov A.H., Dərgahov V.S., Əlirzayev Ə.Q., Əyyubov Ə.C., Məmmədov C.A., Soltanova H.B. və b. işləri informasiya və məlumatlandırma mövzusunda ixtisaslaşdırılmır lakin ümumiyətlə turizm sahəsində olaraq tədqiq olunan mövzu barəsində səthi məlumatlar mövcuddur.

ölkə daxili səviyədə İranın təbii-coğrafi şəraiti, təbiət abidələri, tarixi-mədəni abidələri və mərkəzlərinin öyrənilməsi, onların qorunması, turizm sənayesində istifadə edilməsi istiqamətləri haqqında mühüm elmi-praktiki əhəmiyyəti olan tədqiqat işləri aparılmışdır. Bu sahədə aparılmış elmi-tədqiqat işlərindən İran İslam Respubilkasının İyirmi İllik Proqramı çərçivəsində Turizm, Əl İşləri, Mədəni, Təbii və Mənəvi İrs üzrə Milli Perspektiv Plan, Mədəni İrslər, Əl İşləri və Turizm Sənayesinin İnkişaf Proqramları, İranda Turizmin Milli İnkişaf Proqramı , Turizm, Əl İşləri, Mədəni, Təbii və Mənəvi İrs üzrə Milli Proqramlaşdırma və b. işlərin adını çəkmək olar.

Turistlərə xidmət göstərilməsi üçün informasiya bazası yaradılması, bu bazanın daim təkmilləşdirilməsi, yeniləşdirilməsi sahəsində tədqiqat işləri aparılması mühüm elmi-praktiki əhəmiyyət kəsb edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Dissertasiyanın hazırlanmasında məqsəd İranda turizm imkanlarından səmərəli istifadə edilməsi, ölkənin təsərrüfat strukturunda bu sahənin rolunun artırılması üçün turizm mərkəzləri və turistlərə xidmət göstərən obyektlər şəbəkəsi haqqında informasiya və məlumatlandırma sisteminin yaradılması, onların yayılması və turistlərə çatdırılması, ölkəyə xarici turistlərin cəlb edilməsinin metod və istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsidir. Bu məqsədlərə çatmaq üçün aşağıdakı **vəzifələrin** həll edilməsi nəzərdə tutulur:

- Turizm sənayesində istifadə edilən informasiya və məlumatlandırma sisteminin əhəmiyyətini göstərmək, onların elmi-nəzəri əsaslarını işləyib hazırlamaq;
- Turizm obyektləri və infrastrukturun müasir vəziyyəti haqqinda məlumatlar yayılması, ölkəyə turistlərin cəlb edilməsində İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyasının imkanlarından istifadənin zəruriliyini müəyyənləşdirmək;
- Turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma sisteminin metod və istiqamətlərini ayrı-ayrılıqda tədqiq etmək, onlardan səmərəli istifadə edilməsi yollarının göstərmək;
- Ölkədə xarici turizmin inkişaf etdirilməsi üçün ayrı-ayrı ölkələrdə məlumatların yayılması mərkəzlərinin və turizm şirkətlərinin nümayəndəliklərinin yaradılması zəruriliyini göstərmək, bu imkanlardan səmərəli istifadə edilməsi yollarını məüyyən etmək;
- Turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma sisteminin inkişafı üçün maddi-texniki bazanın müasir tələblər səviyyəsində yaradılmasının zəruriliyini göstərmək, bu sahədə olan problemləri müəyyən etmək, onların aradan qaldırılması yollarını göstərmək.

Dissertasiyanın nəzəri və metodoloji əsasları. Turizm təsərrüfatının inkişafı, bu sahədə təbii-coğrafi və mədəni-tarixi obyektlərdən istifadə edilməsi sahəsində İran İR-də, xarici ölkələrdə tədqiqat işləri aparmış alimlərin və mütəxəssislərin əsərlərindən geniş istifadə edilmişdir. ABŞ, Qərbi Avropada, Azərbaycanda turizm təsərrüfatı sahəsində tədqiqatları olan alimlərin əsərləri işin nəzəri-metodoloji əsaslarını təşkil edir.

Tədqiqatın aparılması zamanı tarixilik, müqayisəli təhlil, kartoqrafik, ümumiləşdirmə, statistika, sistemli yanaşma, modelləşdirmə, çöl-tədqiqat, qruplaşdırma üsullarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın informasiya bazasını ölkədə turizmin inkişafı, bu sahədə fəaliyyət göstərən şirkətlərin fəaliyyəti haqqında məlumat toplayan Mərkəzi Statistika İdarəsinin, Turizm Baş İdarəsinin məlumatları, turizm sahəsində qanun vericilik və normativ aktları, qəbul edilmiş İnkişaf Proqramları təşkil edir. Müəllifin uzun illər ərzində turizm sənayesinin inkişafı və fəaliyyəti haqqında topladığı materiallar, ədəbiyyat mənbələri tədqiqat prosesində geniş istifadə edilmişdir.

Hazırda ölkədə yerinə yetirilən İqtisadi, Sosial və Mədəni İnkişaf üzrə 20 illik dövlət proqramında habelə İranda 2000-ci ildə hazirlanmış Turizmin Milli İnkişaf proqramında olan müddəalar tədqiqatın əsas informasiya bazalarındandir.

Tədqiqat işinin elmi yenilikləri:

- Turizm təsərrüfatının fəaliyyəti və davamlı inkişafı üçün ilk dəfə olaraq informasiya və məlumatlandırma sisteminin yaradılmasının vacibliyi əsaslandırılmış, onun hazırlanmasının metod və istiqamətləri öyrənilmişdir;
- Turizm obyektləri və mərkəzlərinin tanıtdırılmasının zəruriliyi, informasiyaların ötürülməsi yolları, metodları və istiqamətləri öyrənilmiş, yeni texnologiyanın istifadə edilməsinin vacibliyi birlikdə əsaslandırılmışdır;
- Ölkədə xarici turizmin inkişafı üçün bu sahədə informasiya və məlumatlandırma sisteminin xaricdə yayılmasının əhəmiyyəti göstərilmiş, bu sahədə olan problemlərin aradan qaldırılması yolları müəyyən edilmişdir;
- İranda informasiya və məlumatlandırma sisteminin təkmilləşdirilməsi yolları müəyyən edilmiş, bu sahənin maddi-texniki bazasının yenidən qurulması istiqamətləri öyrənilmişdir.

Müdafiə olunan müddəalar:

- Turizmin inkişafı, bu sahəyə xaricdən və daxildən insanların cəlb edilməsi üçün onların zəruri informasiya ilə təmin edilməsinin vacibliyi;
- İnformasiya və məlumatlandırma xidmətlərin cari gedişatı İran turizm sənayesinin, ölkənin sosial-iqtisadi və siyasi inkişaf ilə birbaşa əlaqəsi;
- Turistlərin ölkənin turizm mərkəzləri və göstərilən xidmətlər haqqında tam məlumat alması, bu zaman istifadə edilən texnoloji proseslərin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri, turizm imkanlarından səmərəli istifadə edilməsi yollarının təhlili;
- Turizmin informasiya və məlumatlandırma sisteminin yaradılması sahəsində olan problemlərin aradan qaldırılması, maddi-texniki bazasının yenidən qurulması istiqamətləri.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti. Aparılmış tədqiqatlar nəticəsində əldə edilmiş elmi-praktiki nəticələr, müəllif tərəfindən irəli sürülmüş təkilflər turizm sahəsində məlumatların toplanmsı, məlumat-informasiya bazasının yaradılması prosesində istifadə edilə bilər. Ölkədə qəbul edilmiş Dövlət İnkişaf Proqramlarında informasiya və məlumatlandırma sisteminin yaradılması sahəsində xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Bu proqramın həyata keçirilməsi üçün dissertasiyada verilən informasiyalardan istifadə edilməsi zəruridir.

Dissertasiyada verilmiş məlumatlar, alınmış nəticələr turizm sahəsində informasiya sistemlərinin yaradılması prosesində metodoloji istiqamət kimi

qəbul edilə bilər. Bu sahədə kadrların hazırlanmasında disertasiyada toplanmış məlumatlar mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Tədqiqat işinin aprobasiyası. Ölkədə turizm təsərrüfatının müasir vəziyyəti, turizm mərkəzləri, onların haqqında informasiya toplanması və yayılmasının əsas istiqamətləri haqqında aparılmış tədqiqatların nəticələri və verilmiş tövsiyyələrin əhəmiyyəti İran, yaxın və uzaq xarici ölkələr, o cümlədən Azərbaycanda keçirilmiş konfrans və qurultaylarda dinlənilmişdir:

İnformasiya texnologiyasından turizm sənayəsində istifadə etmə. Beynəlxalq konfrans, Tehran, 2004; UNWTO (Dünya Turizm Təşkilatının)18-ci ümumi iclası, Astana(Kazaxıstan), 2009; D8(səkkiz İslam ölkəsi) Turizm Nazirlər iclasi, Tehran, 2008; ECO(İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı), Ekspert iclasi, Tehran, 2006; ECO(İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı), Ekspert iclasi, Baki, 2007

Dissertasiya işinin quruluşu. Dissertasiya işinin həcmi 151 səhifədir.Tədqiqat işi Giriş, 3 fəsil, əldə edilmiş nəticələr və təkliflər, istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Dissertasiya işində 13 cədvəl, 5 xəritə-sxem və 2 şəkil verilmişdir. Ədəbiyyat siyahısında 84 mənbə vardır.

DİSSERTASİYA İŞİNİN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiya işinin **girişində** mövzunun aktuallığı əsaslandırılır, dissertasiya işinin obyekti, predmeti, məqsəd və vəzifələr müəyyən olunur, onun nəzəri və metodoloji əsasları, elmi yenilikləri və praktiki əhəmiyyəti göstərilir.

Dissertasiyanın birinci fəsli “**Туризм сянайесиндя информасийа вя мялуматландырманын юйрянилмясинин нязяри вя методоложи ясаслары**” adlanır. Fəslin əvvəlində “**Туризм сянайесиндя информасийа вя мялуматландырма ишляриnin нязяри ясаслары**” öyrənilir. Туризм sənayesinin inkişafı üçün müasir tələblərə cavab verən инфраструктурун yaradılması, йени технолоэийалардан истифадя етмяйи баъаран işçi гцввясинин hазырланмасы lazım gəlir. Lakin hazırda ölkədə dünyada баш верян дяйишикликляря уйьун turizm təsərrüfatı qurulması və xidmət göstərilməsi сащяляриндя ъидди проблемляр yaranмышдыр.

Müasir dövrdə информасийа вя рабитя технолоэийасы туризм сянайесиня дахил олur. Bu zaman яняняви информасийа, мялуматландырманын методları, vasitəляри hazırda юз ящямиййятini вя йарарлылыьыны итирмишдир. Щяр бир сяфяр цчцн онун йоллары,

програмлары, учушун йахуд щярякятин вахты, хяръляри, мягсядləri, lazım olan avadanlıqlar və ləvazimatlar, мящсуллар, хидмятляр, сящиййя xidməti вя с. щаггында бюйцк щяъмдя мялумат лазымдыр. Туризм тяшкилатлары туризм мящсулларынын маркетинqи вя мцштярилярля ялагя сахламаг цчцн мцхтялиф каналлар васитясиля информасийа мцбадилясинdя olmalıdırlar. Туристляр дя сяфяр планы щазырламаг цчцн информасийалардан йарарланмалыдырлар. Сяйащятчиляр чох чешидли гайнаглардан, о ъцмлядян дост, танышлардан, сяфяр хидмятляри аэентликляриндян, ялагядар бцллетен, китаблардан, кцтляви информасийа васитяляриндян, йени информасийа вя мялуматландырма технолоэийаларындан истифадя едяряк сяфяр планы щазырлайырлар. Туризм хидмяті göstərənlərin, ондан истифадя едянлярин вя васитячилярин эениш ъоьрафи ареалда йайылмасы вя бунларын мцхтялиф давраныш формаларына малик олмасы бюйцк мигдарда информасийаların toplanması вя мцбадилясині тяляб едир.

İşdə göstərilir ki, туристлярин сяфярин мцхтялиф мярщяляляриндя информасийауа тялябаты чох чешидли вя бюйцк щяъмлиdir. Məlumatların öyrənilməsinin asan олması üçün onlar цч щиссяйя айрылыр. Turizm səfərlərinin başlanmasından əvvəl лазым олан информасийаlar müxtəlif olur. Туристляря istirahət mərkəzlərinə эедяркян йол бойу лазым олан информасийалар fərqlənir. Туристляря istirahət mərkəzlərində лазым олан информасийаların verilməsi üçün xüsusi məlumat mərkəzlərinin yaradılması lazımdır. Бунлара səfər ediləcək ərazinin ъоьрафи мювгейи, иглим шяраити, дилі вя мядяниййяти, ганун-гайдалары, milli валйутанын нювü вя дяйяри, туризм mərkəzляринин нювц, əhalisinin мяишят qaydaları, həyat тярзи, onlarla tanış olma йоллары вя с. aiddir.

Туризм сянайесиндя информасийа тякъя туристляря дейил, туризм хидмятляри göstərənlərə дя лазымдыр. Онлар щямин информасийайа ясасланараг ишлярини планлашдырыр, эюрдцйц ишляри гиймятляндирир, маркетинг вя сатыш проблемлярини щялл едирляр. Онлар юз баъарыгларындан, мящсулларынын кямиййят вя кейфиййятиндян хябярдар олмагла йанашы мцштярилярин дя хцсусиййятляри, истяк вя arzuları, сяфярин məqsəd вя мараглары щаггында щяртяряфли информасийайа малик олмалыдырлар.

Ян аз хяръля вя ян гыса заманда информасийа вермяк цчцн бу сянайедя информасийанын əldə edilməsi вя ютцрцлмяси методларына йенидян бахмаг зярурəti мейдана эяlмишдир. Бу мягсядля сон иллярдя

мцасир тялябата ъаваб вермяк цчцн йени методлардан истифадя олунур. Турист гябул едян мяrkəzлярдя ялагядар хидмятляри göstərən dövlət вя гейри-dövlət гурумлары туристлярі лазым олан информасийалар ilə дольун бир систем васитясиля тямин etməli, bu prosesi идаря етмялидирляр.

Dissertasiyada turizm sənayesində məlumatlandırma, onun metodları və istiqamətləri geniş şəkildə təhlil olunur. Göstərilir ki, bu sahəyə müştəri cəlb edilməsi və davamlı fəaliyyəti üçün мялуматландырма sisteminin imkanlarından geniş istifadə edilməli vя onun мялуматландырма хяръləri мцяййян edilmяlidir. Уйьун ötürmə məlumatının щазырланмасы вя мцнасиб васитəлярин сечилмяси vacibdir. Лазым олан информасийаlar йа каьыз цзяриня кючцрцлцр (бцллетен, пустер, бялядчи китабчасы, хяритя вя с. кими), йахуд да електрон formasında (CD, DVD, компүтер програмlары вя с.) верилир. İşdə bu imkanlardan istifadə edilməsinin hər biri, onların əhəmiyyəti haqqında geniş təhlillər verilir.

Dissertasiyada "**Туризм сянайесиндя информасийаların щазырланмасы, onların ютцрцlmяsiнын гурулушу вя yollarının**" öyrənilməsi mühüm yer tutur. Туризм сянайесиндя информасийалары toplamaq вя онlardан истифадя едянлярин müxtəlif təyinatlı тялябатыны юдямяк цчцн müəyyən механизм олмалыдыр. Яввялся туризмin хидмятляри, имканлары, инфраструктуру щаггында дягиг вя етибарлы информасийа тямин edilməlidir. İкинъиsi ися мцхтялиф метод вя васитялярдян истифадя едяряк bu информасийаlar истещлакчыларын ихтийарына веrilməlidir.

Туризмя аид щяр бир информасийа вя мялуматландырма системиндя ашаьыдакы компонентлярі айырмаг олар: 1) Информасийаların tяsnifatı vя сертификасийасы мяркязиndə истяр ilkin, istərsə диэяр компонентляря ютцрмя ишляри, мяслящятчи хидмятляри гиймятляндирмя, сертификасийа вя сон нязарят ишляри эюрцлцр; 2) Вилайят информасийа мяркязlяrи туризм тяшкилатынын шюбяси кими фяалиййят эюстярир; 3) Турист информасийа мяркязляри юлкянин щяр йериндя йарадылан мяркязлярдир; 4) Юлкядян кянар информасийа мяркязляриnin əhəmiyyəti çoxdur; 5) Турист информасийасы банклары вя архивляри юлкяйя, вилайятя йахуд щятта бир туризм обйектинə dair мялуматын toplandığı йердир. İşdə mühüm turizm subyektləri olan информасийа мяркязляринин ясас функсийалары təhlil olunur.

Turizm informasiya vя məlumatları müxtəlif səviyyələrdə toplanır. Глобал сявиййядя Ümum Dцнйа Туризм Тяшкилаты (УНWТО) туризм информасийасынын бейнялхалг сявиййядя тямин едиб ютцрülмяси функсийасыны дашыйыр. Ölkələrarası və regional təşkilatlar сявиййясиндя də bu sahədə fəaliyyət gюstərilir. Авропа Бирлийи, Ъянуб-Шярги Асийа иттифагы, Ислам Конфрансы Тяшкилаты вя İпяк Yолу лайищясиня цзв юлкяляр бир-бириля туризм сащяляриня даир информасийа мцбадиляси иля йанашы иттифаг сявиййясиндя информасийа архиви вя банкы да йарадырлар. Милли сявиййядя dюvлятлярин функсийаларындан бири дя лазымы инфраструктуру тямин етмякля йанашы юз туризм sərvяtlяrini vя potensialını да дахили вя бейнялхалг сявиййядя тягдим етмякдир. Бязян бир юлкянин нечя районларында, bялядиййядя вя yerli щакимиййят органларында районларындакы тябии абидяляри тягдим едяряк туристлярин бу районлара эетмясиня şərait йарадырлар.

"**Yени информасийа вя коммуникасийа технолоэийalarындan**" istifadə edilməsi turizm müəssisələrində müştərilərə yüksək səviyyəli xidmətlər göstərilməsi üçün mühüm əhəmyyət kəsb edir**.** Turizm sənayesinin fəaliyyəti və davamlı inkişafı üçün daim yeni texnloji vasitələrdən istifadə edilir. Bu sahədə turistlərin tələbatı daim artır, xidmətlərin daha yüksək səviyyədə göstərilməsi, istifadə edilən obyektlərin sayının artırılması lazım gəlir. Ona görə yeni texnoloji vasitələrdən istifadə etməklə xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, məlumat yayılması tezliyini artırmaq və əhatə dairəsini genişləndirilir.

Туризм сащяси мащиййят вя гурулуш етибари иля ян чох dəyişikliyə məruz qалан сащялярдян birідир.Бу сащядя информасийа технолоэийасындан истифадя 1960-ъы иля, компйтер vasitяsi ilя Rезервасийа Sистеминин щава йолларында истифадя едилмясилиня təsadüf edir.

Интернет кими واситялярдян цмуми истифадянин чохалмасы шябякя системляриндян сяфяр ишляри цчцн бирбаша истифадя едян мцштярилярин дя сайы артмыщдыр. Rезервасийа вя пайлашdыма системляри аэентликляря йени туристлярин истяклярини тямин етмякдя йардым едир. Бу систем артыг глобал пайлашdыма системляри ады иля танынып вя гцдрятли бир шябякя системи кими бир нечя кичик mehmanxana вя реэионал мяrkəzляри бир-бириня говушдурараг лазым олан хидмятляри göstərir.

Туризм хидмятлярини göstərənlərля мцштярилярin бирбаша ялагя сахламасı вя онларын ещтийаъы олан ямтяляри тяклiф етмяк цчцн мцстясна бир шяраит йаранмыщдыр. Интернетin глобал истифадясi иля йанашы Intranet vя Ekstranet kimi шябякяляр бу вя йа диэяр шяхс вя групларла ялагя йаратмаг истяйянляря имканлар йарадыр. Бу шябякяляр инtернет шябякяляринин ганун-гайдаларындан йарарланараг бир тяшкилатын информасийа, билик вя иш механизмляринин мцяййян щиссясin юз шярикляринин ихтийарына верир. Туризм хидмятляри göstərənlər Интернетin имканlarından истифадя едяряк юз мцштяриляри иля бирбаша ялагя йарадыб лазымы информасийаны тямин едир, юз мяhсулларыны бирбаша вя васитячийя ещтийаъ olмадан тяблиь едир, мцштярилярля əlaqələrdə йахшы мювгейя малик олурлар.

Dissertasiyanın ikinci fəsili “**Туризм сянайесиндя информасийа вя мялуматландырманын müasir вязиййятинə**” həsr edilmişdir. Burada ilk növbədə “**Туризм сянайесиндя информасийа-мялуматландырма ишляринin zəruriliyi вя ящямиййяти**” müəyyən olunur. Bu fəsildə İranın turizm sənayesinin təbii və tarixi-mədəni mənbələri ilə tanış olmaqla bərabər (xəritə-sxem1), onların müştərilərə təqdim edilməsi üçün məlumat hazırlanmasını və təşkilatlar yaradılması haqqında danışılır. İran müxtəlif və əlverişli iqlim şəraitinə, gözəl təbiəti olan yaylaya malikdir. Burada bir-birindən fərqlənən səhralar, dağ ətəkləri, meşələr, çöllər və uca dağlar vardır. Savalan, Səhənd, Zaqros və Elburz kimi sıra dağları təbii-coğrafi xüsusiyyətləri və mənzərələri ilə insanları özünə cəlb edir. Ölkənin şimalında dünyanın ən böyük Xəzər gölü, cənubunda olan Fars körfəzinin 4800 km uzunluğunda sahil xətti vardır. 50 gölməçədən 18-i Ramsər Beynəlxalq Konvensiyasında qeydiyyata alınmışdır. Urmiya gölü isə Yer kürəsinin 59 təbii yaşayış ehtiyatları olan regionlardan biri kimi tanınmışdır. Mazandaran əyalayətinin şimalında yerləşən Hirkan cəngəlliklərində qalın sıx meşələr vardır. Dünyanın ən isti məntəqələrindən biri olan Dəşti-Lüt səhrası İranın Yəzd şəhərinin şimalında yerləşir. İranın əsas tayfalarından biri kimi Qaşqaylar, Elsevənlər, Bəxtiyarilər və Türkmən tayfaları ölkənin 59% bölgəsində yaşayırlar. Bu tayfaların hər birinin özünəməxsus və bir-birindən seçilən adət-ənənələri vardır. Həmədan şəhərində Əlisədr, Zəncan şəhərində Kətələxor mağaraları, Kirmanşah şəhərində Sərab-Niluféri və Rəvansər çeşmələri, Ramsər və Səreyndə su mədənləri, Kürdüstan əyalayətinin Bicar şəhərində analoqu olmayan gəzinti və alpinist yolları, Savalan dağının

zirvələri, Üştürankuh dağı, Laləzar dağı və Hezar dağı turistlər üçün diqqətəlayiq və cazibəli mərkəzlərdir.

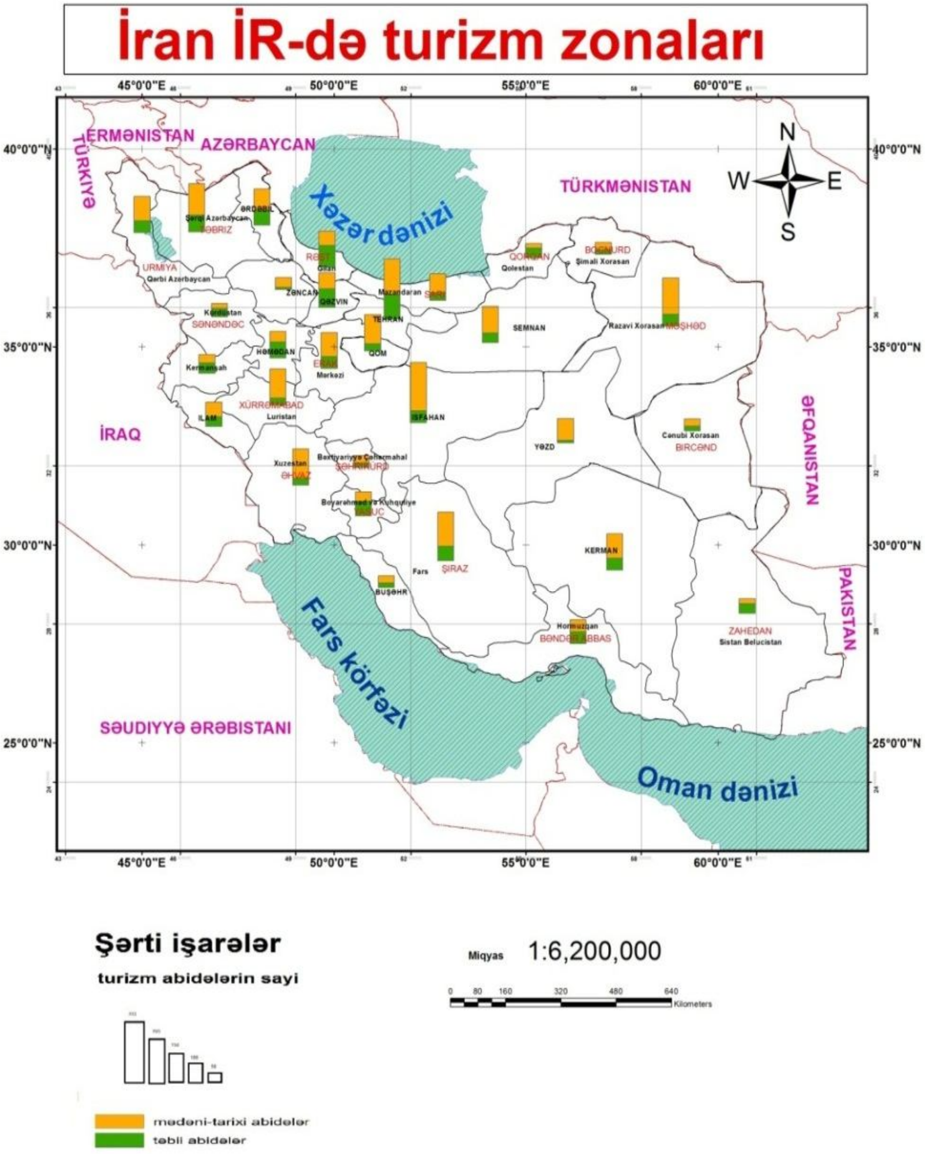

Xəritə-sxem 1. İran İR- də turizm zonaları

Quruda və suda yaşayan müxtəlif növ heyvan və həşərat, 167 növ məməlilər, 517 quş növləri, minə yaxın suda yaşayan heyvan və balıq növləri, yüzə yaxın sürünənlər, 8200 bitki mövcuddur. Ölkədə müxtəlif iqlimi olan 5 turizm rayonu seçmək olar. 23 milli park, 22 milli təbii-coğrafi mərkəz, 111 qoruq zonaları, 12,7 mln. hektar qoruq sahəsində zoopark heyvanları üçün 35 sığınacaq, 5,5 milyon hektarda olan 88 məntəqədə ova qadağa qoyulmuş zonalar vardır. Mədəni-tarixi sərvətlərə arxeoloji tarixi məkanlar, din ibadətgahlar, məbədlər, qədim atəşgahlar, məscidlər, dini-tarixi ziyarətgahlar, karvansaralar aiddir.

Ölkənin turizm potensialı və mərkəzləri barədə düzgün və gündəlik informasiya toplamaq, informasiya bank-arxivi yaratmaq və nəticədə bu informasiyanı müxtəlif mərhələlərdə turistlərə vermək ölkənin turizm sənayesinin ilkin ehtiyaclarıdır.

Turizmin inkişafı prosesində infrastrukturun, xidmətlərin, məhsulların və bazarların genişlənməsi üçün mövcud potensialdan səmərəli istifadə lazımdır. 2010-ci ildə Beynəlxalq Turizm Təşkilatının məlumatlarına əsasən İranda qeyri-neft məhsulları istehsalının artmasında turizmin payı 8,4%, iş yerlərinin yaranmasında payı 7,4%, beynəlxalq müsafirlərlə birlikdə əmtəə ixracında payı 2,5% olmuşdur. Ölkəyə daxil olan turistlərin 90%-i yalnız Tehranda, İsfahanda və Şirazda olurlar. Lakin turizm mərkəzlərinə sahib olan digər şəhərlər, hətta YUNESKO-nun qeydiyyatına düşmüş yerlər belə turistlərin bir faizini cəlb edə bilmir. Belə bir vəziyyətdə, xüsusilə də informasiya xidmətləri münasib məlumat vermədiklərinə görə İranda bərabərsizlik yaranır.

İşdə “**Turizm sənayesində informasiya və marketinq işlərinin öyrənilməsi**” xüsusə əhəmiyyət kəsb edir. Turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırmanın mövcud vəziyyətini təhlil etmək üçün ilk növbədə bu sahədə müəssisələr və təşkilatlar ilə tanış olmaq lazımdır.

Turizm, Əl İşləri Sənayesi və Mədəni Sərvətlər Təşkilatı turizm sənayesinin inkişafında mühüm rol oynayır. Hal-hazırda bu təşkilat yeganə dövlət proqramları qəbul edən və rəsmi orqan kimi ölkənin turizm işlərinə nəzarət edir. İranda turizmin təbliğatı üçün kart, reklam, kitab, DVD, CD, lövhə və divar kağızı kimi hədiyyələri Tehranda səfirliklərə, dəmir yolu və hava limanı şirkətlərinə, tələbə mərkəzlərinə, ölkədən kənarda İran mədəniyyət mərkəzlərinə və səfirliklərə vermək lazımdır.

Beynəlxalq və ölkə səviyyəsində turizm mərkəzlərini tanıtmaq məqsədi ilə hər il çoxlu sayda və böyük həcmdə kompüter diskləri,

xəritələr, reklam və broşüra hazırlanır, ölkələr arasında paylanır. Xarici turistlərin istifadəsi üçün lazım olan məlumatın hazırlanıb paylamasında turizm ekspertlərinin də rolu vardır. Turistlər pul dəyişmə məntəqələrinin, restoranların, mehmanxanaların, nəqliyyatın və qiymətlərin müəyyən formada bir yerdə olduğunu istəyirlər. Belə turizm qrupları ölkəyə daxil olduqdan sonra qabaqcadan hazırlanmış proqram əsasında bələdçi təşkilatın adamı ilə birlikdə təbiət, mədəniyyət, tarixi və digər mərkəzlərində görüş keçirir, İranın potensialı ilə yaxından tanış olurlar.

Turizmin inkişafı üçün tanışlıq turlarının yerinə yetirilməsi, turizm sənayesinə aid sərgilərdə iştirak etmək, turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma mərkəzləri yaratmaq zəruridir. İran həmişə Almaniyanın İTB, İspaniyanın Fitur, Fransanın Mondial, İtaliyanın BİT, Finlandiyanın Matka, Yaponiyanın JATA və Rusiyanın Sankt-Peterburq kimi beynəlxalq turizm sənayesinə aid sərgilərdə iştirak etmişdir.

Mehmanxanalar və turistlərə xidmət agentliklərindən əlavə hava yolları şirkətləri də turizm sənayesi ilə əlaqəli olan sahə kimi informasiya və məlumatlandırma sahəsində mühüm rol oynayır. 2008-ci ildə dünya Turizm Təşkilatının verdiyi məlumata əsasən turistlərin 75%-i təyyarə ilə səfər edirlər. Bu da turizm sənayesində hava yolları şirkətlərinin özünə məxsus mövqeyinin göstəricisidir. İran Air dünyanın mühüm paytaxt və şəhərlərində 54 nümayəndəliyi ilə turizm informasiya mərkəzinin olmadığı halda İrana səfər edən turistlərə bu sahə barədə ilkin məlumatları verməyə çalışmışdır. Diplomatlar bu zəmində mükəmməl və peşəkar fəaliyyət göstərə bilməzlər, amma ən azı turistləri maraqlandıran sualları cavablandıra bilərlər. Hər halda xarici ölkələrdə İranın mədəniyyət və siyasət nümayəndələrinin fəal olması və turistlərə lazım olan məlumatları vermələri çox vacibdir. Bu turizm sənayesinin inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İşdə “**Дахили вя бейнялхалг sяviyуядя информасийа-мялуматландырма ишляриnin Інкишаф Програмлары**” haqqında danışılır. burada informasiya və məlumatlandırma sisteminin yaradılması üçün qəbul edilmiş Sosial, İqtisadi və Mədəni İnkişaf Proqramlarının xüsusi əhəmiyyəti göstərilir. Turizm sahəsində xarici və daxili kapitalın dövlət tərəfindən tam himayə edilməsi zəruridir; ölkənin hava limanlarında ölkəyə daxil olan turistlərə elektron vizanın verilməsi lazımdır; yaşayış yerlərində xidmətlərin keyfiyyətini yüksəltmək üçün xüsusi şöbələrə lazım olan etibar və texniki köməklərin verilməsi mümkündür; turizm sahəsində əməkdaşlığın milli mərkəzinin təşkili, ekoturizmə, kənd, qəbilələr və idman

gəzintilərinə xüsusi diqqət yetirmək və təbiət gəzintisi milli komitəsini yaratmaq lazımdır; xüsusi şöbələrin himayəsi ilə yol boyu restoranların və yaşayış mərkəzlərinin yaradılması lazımdır; ölkədə 5000-dən çox nümunə turizm zonalarını yaratmaq vacibdir. Müxtəlif orqanlar və təşkilatların imkanları ilə daxildə ucuz qiymətə səfər biletlərinin satılması mümkündür.

İranda turizmin milli inkişaf proqramı, İranın Ali Turizm Şurasının himayəsi, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının (UNDP) və Ümumdünya Turizm Təşkilatının (UNWTO) dəstəyi ilə hazırlanmışdır. Bu proqramın yaradılmasında milli, beynəlxalq ekspert və mütəxəssislərin fikirlərindən istifadə olunmuşdur. Proqramda təbliğat və marketinq fəaliyyəti üçün aydın strategiya müəyyən edilmiş, turizm bazarında İran haqqında təbii və mədəniyyət mənbələrini tanıtmaq, turizm rəqabəti məqsədilə mükəmməl və dəqiq məlumatı nəşr etdirmək vurğulanmışdır. Bu mühüm işə nail olmaq üçün informasiya və marketinq strategiyası və səmərəli yollar təklif edilmişdir.

Ölkənin 2005-2025-ci illər üçün təsdiq olunmuş 20 illik İnkişaf Proqramı dörd bölümdə və beş illik Proqramlar şəkilində hazırlanmışdır. Bu sənəddə nəzərdə tutulan hədəflərə nail olmaq üçün ölkənin bütün təşkilatları üçün işlərin istiqamətləri müəyyən edilmişdir.

Dissertasiyanın üçüncü fəslində "**Turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma işlərinin inkişaf prespektivi**" öyrənilir. Burada **Turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma işlərinin genişləndirilməsi üçün maddi-texniki baza yaradılmasının əsasları**" mühüm yer tutur. İnformasiya və məlumatlandırma xidmətlərinin əhəmiyyətini və zəruriliyini öyrənmək vacibdir. Dövlətin bu sahəyə ayırdığı maliyyə vəsaitlərinin artırılması, müxtəlif strukturların bu sahənin inkişafı üçün təşkilatlandırma üsullarını yenidən qurması, istifadəyə verilmiş obyektlərdən səmərəli istifadə edilməsi lazımdır. İran mədəniyyət və tarixi mənbələr baxımından yüksək rəqabətə malik olan potensiala malikdir. Bu mədəniyyətin nümunələrindən olan Çoğazənbil, Persipolis, Təxti- Süleyman, Nəqş-Cahan, Pasarqad, Gonbəd Sultaniyyə, Ərge-Bəm, Bistun, Şüştər şəhərinin su tikintiləri, Təbriz bazarı və Ərdəbildə Şeyx Səfi məqbərəsinin adları YUNESKO-nun dünya qorunan tarixi abidələri sırasında qeydiyyata düşmüşdür. Bir çox əsərlər də qeydiyyata alınmaq üzrədədir.

Zəngin və çeşidli mədəniyyət irslərindən əlavə İranın turizm sənayesinin inkişafı üçün əlverişli təbii şərait vardır. İranın təbii mənbələrindən olan soyuq və isti mədən bulaqları, tibbi əhəmiyyəti olan

palçıq və müalicəvi əhəmiyyətli sular böyük əhəmiyyətə malikdir. Xüsusilə də, Savalan isti su mədəni və Urmiya gölünün palçıqları müalicəvi əhəmiyyət kəsb etdiyinə görə İranın turizm sənayesi üçün əhəmiyyətlidir. Xəzər dənizi sahillərində yay tətillərində istirahət zonaları, Zaqros və Mərkəzi Elburz dağlarının ətəklərində xizək sürmək üçün istifadə edilən mərkəzlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Lakin yüksək səylərə baxmayaraq hələ də ölkənin turizm imkanları və turistləri cəlb edəcək mərkəzlər haqqında dəqiq surətdə məlumat mənbələri mövcud deyildir. Bu gün ölkənin ucqar yerlərində olan sənət əsərləri dünyada tanınmayıb. Müxtəlif səviyyələrdə olan informasiya fondlarında boşluq müşahidə olunur. Bir sıra regionlar və sahələr tədqiqat obyektinə çevrildiyinə görə onların öyrənilməsində irəliləyiş hiss olunur. Beynəlxalq standartlarına cavab verən turizm sənayesinin mərkəzlərini beynəlxalq səviyyədə və ölkə daxilində tanıtmaq üçün tam şəkildə məlumat mənbəyləri və müəyyən proqramlar yoxdur. İranda turizm mərkəzləri istirahət şəraiti və imkanlar nöqteyi-nəzərindən bir çox nöqsanlara malikdir. Bu gun, turizm sənayesində turistlərin cəlb edilməsi, yerlərdə görüş zamanı onun məqsədləri barədə qabaqcadan öyrənilir. Bu iş turizm saytlarının inkişaf etdirilməsi, mərkəzlərin cəzb edilməsinin artırması və turistlərin nəzərdə tutduqları məqsədlərinin gerçəkləşməsi üçün ziyarətlərin təmin olunması üçün edilir.

Hazırda müxtəlif ölkələrdən İrana gələn turistlərin səfərində ən mühüm məqsəd mədəni və tarixi abidələrlə tanış olmaqdır. Ona görə ki, dünya xalqlarının İranın antik dövrə aid abidələrinə marağı böyükdür. Müasir ölkəni mədəniyyət və bilik diyarı kimi tanıdıqlarına görə səfərə hazırlaşarkən hədəflərində İranı seçirlər.

"**Turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırmanın yenidən qurulması istiqamətləri**" son illərdə bütün proqramlarda diqqət mərkəzində olmuşdur. Sosial-iqtisadi inkişaf istiqamətində həyata keçirilən proqramlarda dövlət və yerli icraedici hakimiyyət orqanları iştirak edir. Uzun, orta və qısa müddətli inkişaf proqramları arasında turizm sənayesinin də nəzərə alınması zəruri və əhəmiyyətli haldır.

Ölkənin inkişaf proqramlarında turizm sənayesindən əldə ediləcək gəlirlərin neft sekturundan əldə ediləcək gəlirlərə bərabər olacağı qeyd edilir. Ümumdünya Turizm Təşkilatı (UNWTO) və BMT-nin İnkişaf Proqramı (UNDP) kimi beynəlxalq təşkilatların diqqətinin ölkənin turzim sənayesinin potansialına cəlb edilməsi, ölkədə turizm sənayesinin inkişafı prosesində və layihələrin icrasında onların əməkdaşlığa cəlb edilməsi vacib

addımlardır. Uzun müddətli inkişaf proqramlarının tərtibı, bu sahənin təbliğ edilməsi, marketinq kimi sahələrdə layihələrin icrası və strateji inkişafın tənzim edilməsi kimi işlərin görülməsi İranda turizm sənayesinin inkişafı üçün əsaslı tədbirlərdir.

Ümum dünya Turizm Təşkilatı İranın turizm sənayesinin hərtərəfli inkişafını əks etdirən əsas inkişaf planının tənzimlənməsi və bu sahədə olan təhlillərin aparılmasında yaxından iştirak etmişdir. Proqramın çərçivəsində vəzifələr tam icra olunmadığına görə turizm sənayesinin inkişafı istiqamətində olan bütün problemlər öz həllini tapmadı. Amma bu proqram keçən illərdə ölkənin turizm sənayesində müsbət addımlarıin atılmasında böyuk irəliləyiş olmuşdur.

İranda bu sahəni idarə edən güclü dövlət orqanı yaradılması zəruridir. Əsas inkişaf istiqaməti və strategiyanın müəyyən olunmasından əlavə turizm planında informasiya sahəsində inkişafa nail olmaq üçün konkret metodlar, iş planı və obyektlər də nəzərə alınmışdır. Bu Planın praktikada yerinə yetirilməsinə mane olan əsas amil turizm sənayesində sistematik informasiya və statistikanın olmamasıdır. Proqram hazırlanarkən belə bir çatışmamazlığın mövcudluğu məlum olmuşdur. Baş inkişaf proqramının tənzimlənməsində yol verilən digər nöqsan ölkənin elmi-tədqiqat mərkəzlərinin təcrübələrinə məhəl qoyulmadan daha çox beynəlxalq ekspertlərdən istifadə edilməsidir.

Dissertasiya **“Turizm sяnayəsindя информасийа və мялуматландырманып инкишаф perspektivlərinin**” təhlili ilə tamamlanır.

Turizm sənayesinin inkişafı üçün ölkənin təbii, mədəni, tarixi mərkəzlərini və turizm imkanlarını təbliğ etmək bütün dövlət orqanları və təşkilatların diqqət mərkəzində olmuşdur. İranın turizm sahəsində İnkişaf Planının yerinə yetirilməsi üçün Beynəlxalq Turizm Təşkilatı (UNWTO) və BMT-nin İnkişaf Proqramı (UNDP) kimi təşkilatlarla əməkdaşlıq etmək əhəmiyyətli ola bilər.

İranın turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırmanın inkişafında bir sıra problemlər və maneələr mövcuddur. Problemlərdən biri idarə etmədə təşkilatların rəhbərlərinin tez-tez dəyişilməsi və işdən getməsidir. Təşkilatın ayrı-ayrı idarələri ixtisar edilir və ya eyni funksiyalı təşkilatlar yaradılır. Elmi-tədqiqat mərkəzlərinin, ixtisaslı ekspertlərin və özəl təşkilatların turizm sənayesinin inkişaf proqramlarında maraqsız iştirak etmələri, müvəqqəti və keçici proqramların icrasına təşəbbüs göstərib uzun müddətli layihələrin icrasında maraqsız olmaları da digər problemlərdən

biridir. Mövcud şəraitdə qarşıda duran digər problemlərdən biri də regionda, xüsusilə Əfqanistan, Pakistan və İraqda baş verən siyasi və ictimai gərginliklər və siyasi böhranlardır. Müasir turizm sənayesi tələb edir ki, informasiyalar düzgün və davamlı, az xərclə və ən qısa zamanda təmin edilsin, onun əldə olunma və ötürmə metodları, mexanizmi müasir standartlara uyğun qurulsun.

İranın turizm sahəsində hərtərəfli bir informasiya bazası və fondu yaratmaq ən vacib işlərdən biri hesab olunur. Ölkədə informasiyaların, məlumatların toplanması, sistemləşdirilməsi, ötürülməsi və paylanması üçün nizamlı bir sistem qurulması müşahidə olunmur. Müasir informasiya texnologiyası potensialından, kommunikasıya şəbəkələrindən, digər imkanlar və potansialdan turizm haqqında informasiyaların toplanması və ötürülməsi məqsədilə lazımi şəkildə istifadə edilmir.

Buna görə informasiya və məlumatlandirma sistemində olmayan komponentləri yaratmaq ya təkmilləşdirmək lazimdir. vilayətlərdə turizm sənayesi təşkilatında bir mərkəzin yaradilmasi və onlarin arasinda sıx və ahəngdar əlaqə qurmak nəzərə alınmalıdir. Turizm, Əl işləri və Mədəni irs Təşkilatının rəsmi portalını yola salmaq və habelə ölkənin turizm sənayesinin ixtisaslaşdırılmış web-saitını yaratmaq daha önəmli proqramlardan biri hesab edilir. Turist İnformasiya Mərkəzlərini (TİM) ölkəyə giriş-çıxış yerlərində, beynəlxalq və yerli əhəmiyyətli hava limanlarında, sərhəd gömrüklərində, dəmir yolu stansiyalarında, turist qəbulu vağzallarında və limanlarında təsis etmək vacibdir (xəritə-sxem 2).

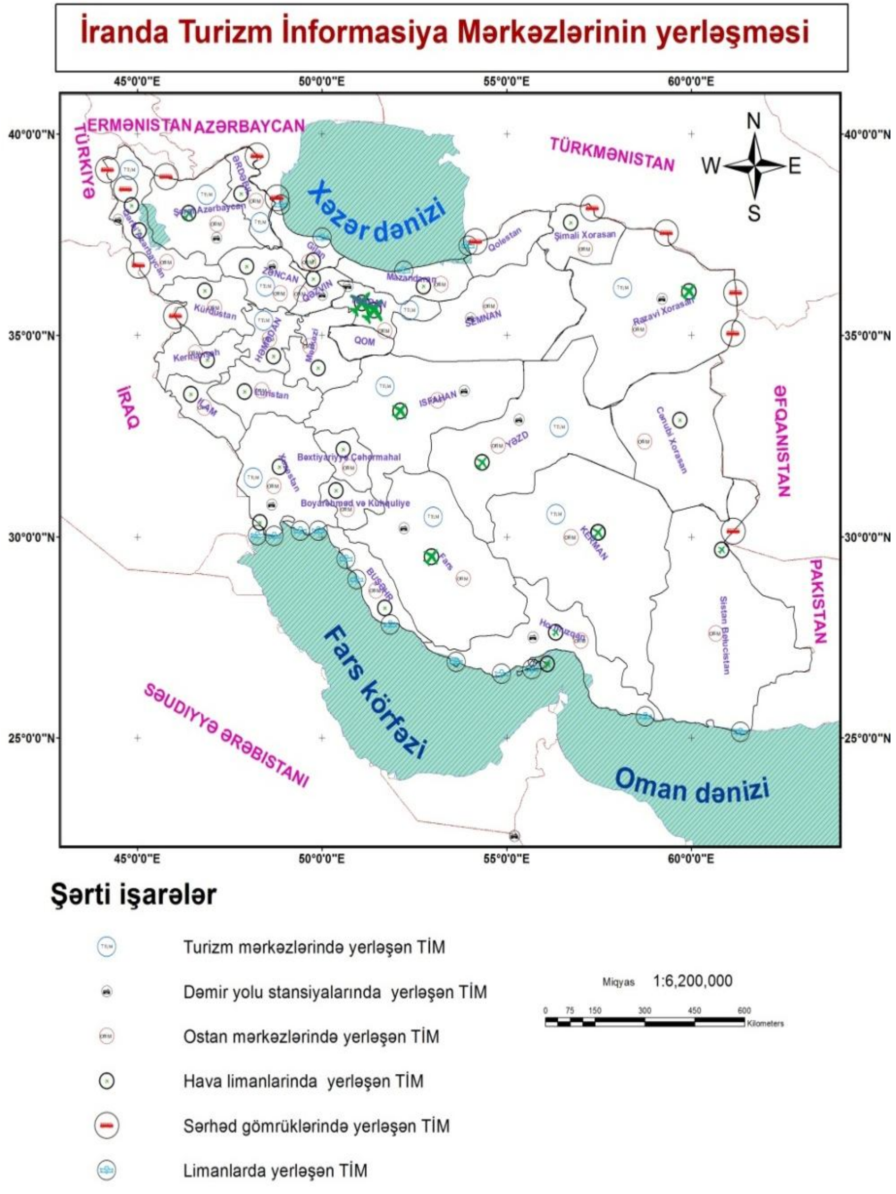

Xəritə-sxem 2. İranda Turist İnformasiya Mərkəzlərinin (TİM) yerləşməsi

Şəhərlərin daxilində bu mərkəzləri daha çox iki ərazidə və məhəldə təşkil etmək olar. Parklar, alış-veriş mərkəzləri kimi turistlərin çox olduğu yerlərdə və mehmanxanalar, restoranlar və zallar kimi ümumi yaşama və qarşılanma yerlərində Turist İnformasiya Mərkəzlərini yaradılır.Turizm, Əl işləri və Mədəni irs Təşkilatının bu barədə olan planin nəzərdə alarkən ölkənin bütün regionlarında İranın Turist Evlərin yaratmaq gərəkli işlərdəndir. Ölkə xaricində də İranın Turist Evlərin yaratmaq vacibdir.

Müxtəlif hissələrin və dairələrin arasında məntiqi əlaqə yaratma funksiyası Iran turizm sənayəsində informasiya və məlumatlandırma sahəsində ixtisaslaşdırılmış elmi qrupun öhdəliyinə düşür. Müasir informasiya texnologiyasından və rabitə xidmətlərindən olduqca faydalanmaq lazımdır. Beləlikcə İranın turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma sistemin yaradilmasi üçün aşağidaki modeldən istifadə etmək olar(şəkil).

Iranin туризм сянауеси мащиййят вя гурулуш етибари иля технолоэийанын yenidən qurulması və təkmilləşməsinin тясириня мяруз галмышдыр. Bu sahядя tezlikdя qlobal rezervasiya ve paylaşdırma sistemləri o,cumleden Амадеоus, Сабре, Эалилео вя Wорлдспаін ширкятləri иля мцгавиля ясасында ялагяйя эирərək onlarin хидмятляринden istifade etmek vacibdir.

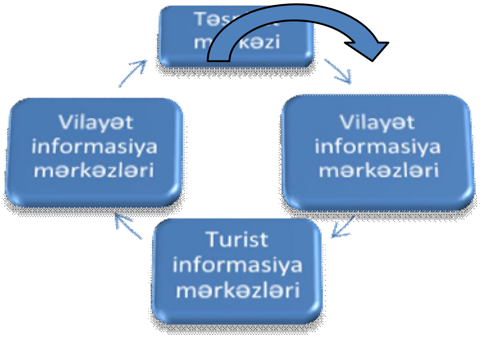
Vilayət informasiya mərkəzləri
Vilayət informasiya mərkəzləri
Turist informasiya mərkəzləri

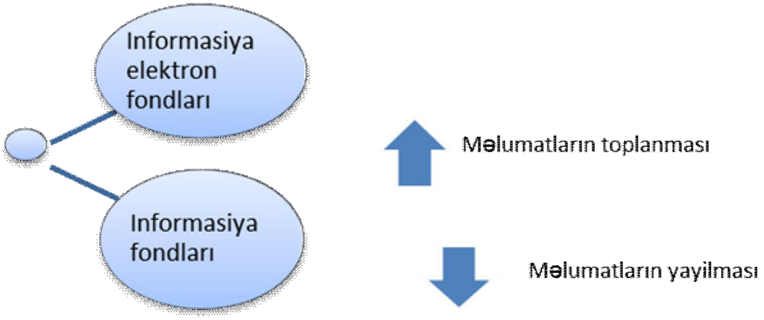
Informasiya elektron fondları
Informasiya fondları
Məlumatların toplanması
Məlumatların yayilması

Turizm xidməti göstərənlər
• ümumi sektorlar
• özəl sektorlar
Vasitəçilər
•səfər Agentilikləri
•Hava yollari şirkətləri
Turistlər
•Vətəndaşlar
•Xarici turistlər

Şəkil. İranın turizm sənayesində Informasiya və Məlumatlandırma Sisteminin Modeli

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

İran İR-də turizm sənayesinin informasiya və məlumatlandırma işlərinin tədqiqi, gələcək inkişaf perspektivlərinin təhlili əsasında aşağıdakı əsas nəticələrə gəlmək olar:

1- Turizm sənayesi mahiyyətcə tələb edir ki, turistlərin və xidmət göstərənlərin arasında informasiya davamlı şəkildə mübadilə edilsin;

2- İranın turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma xidmətlərinin müasir vəziyyəti ölkənin sosial-iqtisadi və siyasi inkişafı ilə birbaşa əlaqədədir. Ölkənin müxtəlif turizm destinasiyalarının tanıtdırılması üçün, yaradılacaq informasiya texnologiyalarından onların bəhrələnməsi və turistlərin cəlb olunmasının təmin edilməsi;

3- Ölkədə qəbul edilmiş və hazırda yerinə yetirilən Sosial, İqtisadi və Mədəni İnkişaf Proqramlarında turizmin inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb edən informasiya və məlumatlandırma işlərinin genişlənməsi üçün xüsusi tədbirlərdən istifadə olunması;

4- Ölkədə turizm sahəsində informasiya və məlumatların toplanması, məlumat banklarının yaradılması, habelə onların daxili və beynəlxalq səviyyədə ötürülməsi üçün bir sistem fəaliyyət göstərmir. Buna görə də, İranın turizm sənayesində informasiya və məlumatlandırma sisteminin təşkilində seçilən turizm destinasiyalarını dəqiqləşdirməklə tanıtdırılması və onlarda turizm informasiya mərkəzləri və turizm şirkətlərinin nümayəndəliklərinin yaradılması;

5- İranın turizm sahəsində müasir informasiya texnologiyalarından və rabitə xidmətlərindən, o cümlədən multimediya, elektron məlumat kitabçalari, qlobal rezervasiya və paylaşdırma sistemlərindən səmərəli istifadə edilməsi;

6- İrandaki turizm sahəsində təşkilatların əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərməməsi, mövcud turizm layihələrinin həyata keçirilməsində bürokratiklik və bazarda marketinq tədqiqatlarının aparılmaması əsas problemlərdən sayıla bilər. Qeyd olunanları nəzərə alaraq ölkənin turizm sahəsində informasiya bazasının beynəlxalq və

yerli səviyyədə təşkili bu sahədə dinamik inkişafa təkan vermiş olardı.

Dissertasiyanin əsas müddəalari müəlifin aşağidaki elmi əsərlərində öz əksini tapmişdir:

1- Teymuri V. Turizm sülh və mədəniyyətlər arası diyaloq üçün bir vasitədir, Huzur (33). səh. 278-287, Tehran, 2007.

2- Teymuri V. Turizm Sənayesində İnformasiya və Məlumatlandırma İşlərinin Strukturu, Irana(19). səh.22-23. Tehran, 2008.

3- Teymuri V. İranda Turizm İnformasiya Mərkəzləri, XXI Əsrin Ekocoğrafi Çağirişları və Azərbaycan, Məqalələr Toplusu, Baki Dövlət Universiteti, səh. 361-371 Baki, 2011.

4- Teymouri W. Information provision and dissemination in Iran tourism industry, Journal of Hospitality Management and Tourism Vol. 3(2), pp. 23–31, ISSN 2141-6575 ©2012 Academic Journals www.academicjournals.org/JHMT/contents/2012cont/Feb.htm

5- Teymouri V. Global Leaders and Cultural Diversity, 5th Globalistic conference, Moscow State University, Moscow, 2012, published in Russian Journal "Age of Globalization" # 2(10), 2013.

6- Teymuri V. İranın Turizm Sənayesində İnformasiya və Məlumatlandırmanın İnkişafina təsir Göstərən Sosial və İqtisadi Amillər, Gəşt o Gozar jurnali(38), səh. 28-30, Məşhəd, 2012.

7- Mədəni A.M, Teymuri V. Hava hadisələri və onlarin Iranda turizm sənayesinin inkişafinda göstərilən təsirləri, Strategic Studies of Globalization Journal(2), səh. 149-167, Tehran, 2011.

8- Teymuri V. İranın İnkişaf Proqramlarinda Turizm İnformasiya və Məlumatlandırma Kateqoriyasi, Qloballaşma və coğrafiya, Baki Dövlət Universiteti, səh. 660-664, Baki, 2012.

9- Mohammadkhani K, Teymuri V. Mədəniyyət,Intellekt və ölkə Rəhbərləri, Strategic Studies of Globalization Journal(2), səh. 93-110, Tehran, 2011.

10- Teymuri V. Avropa və Qloballaşma, Yeni Dünya(11), səh.22-25, Tehran, 2012.

11- Teymuri V. Turizm dünya vətəndaşlığını öyrənilməsi üçün bir yaxşi modeldür, Beynəlxalq elmi Konfransın Məqalələr Toplusu, Tehran, 2013.

Teymouri Wali Teymour

A Systematic Process of Information Provision and Dissemination in Iran tourism Industry

The tourism industry in the Islamic Republic of Iran has a real natural, historical and cultural potential. The unique and special geographic location of the country, its four- season climate, historical sites and monuments, ancient civilization, variety of the traditions and customs, as well as other social factors such as young educated population, high unemployment rate and oil dependent economy; have given an adequate place to the tourism industry in the recent upstream development plans of Iran. Despite all these potential, Iran tourism industry in the last few years had not been an era of constant and steady development as the result of some internal and external factors. To name just a few, one can refer to the imposed Iran-Iraq war for 8 years, the lack of well-defined strategies and advertising plans. It can be said that the Iran tourism industry is confronted to the serious challenges in provision and dissemination of information. These shortcomings can be observed in form of imbalance in tourists' distribution in the sites, the absence of a reliable, sufficiently region/country specific data time series, inability of tourism industry in respect to research questions, lack of reliable information and statistics and dependence on overall data and in a number of cases lack of any information on Iran tourism in the reports and references of the specialized international organizations. In this context the present research aims at studying the process of information provision and dissemination in Iran tourism, as one of the main reasons behind its failure in achieving a steady pattern of developed tourism destination. The analysis of current situation determines the strengths and weakness points of this process in Iran tourism. Then, based on the findings and results of the research, the relevant suggestions have been put forward in order to define an optimal information provision and dissemination system. The implementation of an efficient information system, provide the required strategic guidelines for further development of Iran tourism and accelerating of ongoing activities in this field.

Вели Теймур оглы Теймури

Создание систем информации и сообщений в туристической индустрии Иранской ИР

В диссертации объектом исследований является изучение современного состояния систем информации и сообщений для устойчивого развития туристической индустрии, перспективы развития, основные направления их совершенствование и распространения.

Целью диссертации является изучение основных направлений рационального использования туристического потенциала страны, создание систем информации и сообщений о туристических центрах и объектах для развития туристической индустрии и повышение роли этой отрасли в хозяйственной структуре страны, их распространение и доведение до туристов, определение методов и направлений для привлечения иностранных туристов.

Научной новизной работы можно считать следующих: обоснованы важность создание систем информации и сообщений для функционирования и устойчивого развития туристического хозяйства; изучены пути и методы агитации и распространения информации о туристических центрах и объектах, обоснованы особая важность использования новых технологий, показаны значение создание систем информации и сообщений в зарубежных странах для развития иностранного туризма.

Диссертации состоит из введения, четырех глав, выводов и рекомендаций, списка использованной литературы. **Первая глава** посвящена исследованию теоретических и методологических основ изучение систем информации и сообщений в туристической индустрии. Здесь анализированы основные направления подготовки, систематизации и передачи информации о туристических центрах, использования в этих целях новой технологий.

Во второй главе анализированы современное состояние систем информации и сообщений, в третьей главе перспективы развития этой системы.

По теме диссертационной работы опубликовано 11 работ.

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ ГЕОГРАФИИ им. акад. Г.А. АЛИЕВА

На правах рукописи

ВЕЛИ ТЕЙМУР ОГЛЫ ТЕЙМУРИ

СОЗДАНИЕ СИСТЕМ ИНФОРМАЦИИ И СООБЩЕНИЙ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ ИРИРАН

5401.01 – Экономическая,
география

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по географическим наукам

БАКУ - 2013